

H334 Julpost 1981 – Takfåglar¹

2023-07-05

Sven Erik Mattsson

Inledning

H334 Julpost 1981 – Takfåglar har en såld upplaga på 8.00 miljoner häften och eftersom vi har tillgång till färgkorterna från dåvarande Postverkets frimärkstryckeri så tyckte jag det var en spännande utmaning att försöka identifiera de olika tryckserierna. Denna artikel beskriver arbetet med att göra detta och det fantastiska resultatet att färgkort och verkligheten stämmer överens, vilket det inte alltid tycks göra för de häften jag studerar.

Färgkort

Postverket har en omfattande kontrollapparat vid framställning av frimärken. Man trycker till exempel ett kontrollnummer, kn, på frimärksbanan med jämna mellanrum, oftast vart 10:e häfte. Men man för inte bok över vilka kn som finns för olika frimärkstyper.

Vid tryckningen av frimärksbanan för Postverkets frimärkstryckeri något som de kallar *färgkort*. Det är ett kartotekskort i liggande A5-format. Ett exempel finns i min artikel om H323, se Häftessamlarnas hemsida. För H334 fördes två färgkort, ett för vardera cylindern. På tryckpressen finns ett cylinderräkneverk som räknar antalet varv som tryckcylindern roterat. Datum, startvärde och slutvärde noteras för varje tryckserie. I tabell 1 finns denna information sammanställd.

Tabell 1: Sammanställning av information från färgkorterna för H334.

TS	Datum	Cyl. nr	Cylinderräkneverk			Antal häften	Antal kn
			Från nr	Till nr	Summa		
1	810615	224	921 300	960 600	38 700	2× 657 900	65 700
2	810618	101	960 600	997 200	36 600	2× 622 100	62 210
3	810624	224	997 200	1 040 500	43 300	2× 736 100	73 610
4	810630	101	40 500	80 500	40 000	2× 680 000	68 000
5	810716	224	80 500	121 900	41 400	2× 703 800	70 380
6	810814	101	316 500	358 500	42 000	2× 714 000	71 400
7	810819	224	358 500	401 100	42 600	2× 724 200	74 200
8	810825	101	401 100	407 500	6 400	2× 108 800	10 880

För H334 noterar vi att 2 cylindrar (nr 101 och 224) har använts. Av siffrorna i kolumnerna ”Från nr” och ”Till nr” kan vi sluta oss till att TS 1–5 har tryckts i en följd med byte av cylindrar. Efter TS 5 har pressen använts för annat. Sedan har TS 6–8 på samma sätt trycks i en följd.

¹ Publicerad i Häftessamlaren nummer 3 (159), september 2017

2023-07-05 Inkluderat innehållet från Mattsson, En enkel metod att skilja på H334AI och H334 AII med kn, Häftessamlaren, Nummer 1 (181) mars 2023

Skillnaden mellan ”Till nr” och Från nr” ger ”Summa”, som är antalet varv som tryckcylindern roterat. Eftersom det finns 2×17 häften per varv så får man antalet häften genom att multiplicera ”Summa” med 2×17. Då cylindern hade 2 band och kn sattes på vart tionde häfte på ena bandet fås antal kn enligt sista kolumnen i tabell 1. Om man summerar ihop siffrorna i kolumnen ”Antal häften” fås 2×4 946 900 = 9.89 miljoner häften att jämföra med försäld upplaga på 8.00 miljoner häften. Detta indikerar ett spill på 19,1%.

Kn-serier

När tryckpressen går utan avbrott och kn sätts på var tionde inlaga så är resten för kn för en viss inlaga vid division med 17 konstant. I detta fall kan vi lätt identifiera inlagor med cyls och det är tillräckligt för våra behov. Ett mångårigt samlande och letande efter häften och studier av auktionskataloger och internetauktioner med tillhörande uträkning av rester har visat att det finns precis 4 serier med konstant rest för vardera cylindern. Detta stämmer mycket bra med att färgkortet säger att det skall finnas fyra tryckserier för vardera cylindern.

Den korta TS 8 var lätt att identifiera. TS 1–7 är av samma storlek, omfattande 65–73 tusen kn och det bekymrade mig en del. TS 1–5 och TS 6–8 skall forma sammanhängande sekvenser. Det finns till exempel tre kn-serier som slutar runt kn 30-tusen. När jag satt och försökte ordna de åtta kn-serierna, så slog det mig att jag hade två kn-serier om man bortsåg att det använts 2 olika cylindrar. Det var en sådan utvidgad kn-serie bestående av 5 kn-serier som matchade TS 1–5 och en andra utvidgad kn-serie innehållande de tre resterande kn-serierna som matchade TS 6–8. Tryckeriet hade alltså bytt cylindrar under tryckningens gång utan att störa kn-resterna. Här kommer nu resultatet.

Tabell 2: Matchning av kn till tryckserierna.

TS	Cyl	Lägsta och högsta kända kn	Kn-rester	Antal kn	Enligt färgkort
1	II	60490–30889	4→15	70 400	65 700
2	I	32247–97357	15	65 111	62 210
3	II	05013–79099	9	74 086	73 610
4	I	79671–52867	9→3	73 176	68 000
5	II	62557–29834	3→14	67 277	70 380
6	I	54754–29684	8→2	74 931	71 400
7	II	37804–03458	2→13	65 654	74 200
8	I	17721–20122	13	2 401	10 880

När en kn-serie passerar 99999 och kn slår runt till 00000, då hoppar också resten. Om kn omfattat mer än fem siffror så skulle kn 99999 gått till 100000 vilket har en rest på 6. Då 00000 har rest 0 betyder det att resten minskar med 6 vid omslaget från 99999 till 00000. Om denna subtraktion med 6 skulle ge ett negativt värde kan vi lägga till 17 då multipler av 17 inte påverkar resten; vi skall då istället lägga till 17–6 = 11. Dessa hopp i rest markeras med en pil ”→”. TS 1–5 har resterna 4→15→9→3→14 som visar att resten minskar med 6 eller ökar med 11 vid omslag i kn från 99999 till 00000. På samma sätt har TS 6–8 resterna 8→3→14. Se vidare Appendix – Att räkna rester för H334.

Den korta TS 8 bör utan tvivel fastställa matchningen av cylindrarna, så att det var Cyl II som användes först. Det bör påpekas att i det studerade materialet är det minst antal häften från TS 7 och TS 8, vilket inte är så konstigt för julfrimärken som har en kort kurseringstid, så att en del av dessa häften inte har blivit sålda.

TS 1 har enligt tabell 2 kn i intervallet är 60490–30889 och TS 5 har det mycket lika intervallet 62557–29834. Skiftning skulle ge en bättre matchning mot antal häften enligt kn, men då skulle den regelbundna variation av resterna brytas och som det sägs i polisserier så avskyr poliser slumpmässiga sammanträffande. Erfarenheten från andra häften visar att antalet kn vara 5–10% större än vad cylinderräkneverket indikerar. En orsak är att kn-verket sätter kn på frimärkspappret även om inte tryckcylindern roterar som till exempel vid byte av pappersrulle. Det är inte all orimligt att TS 1 skulle omfatta 70400 kn.

En enkel metod att skilja på H334AI och H334AII med kn

H334 finns med två omslag H334A och H334B med olika nyanser och fluorescens.

- A. ljusbrunt omslag utan fluorescens
- B. gulaktigt ljusbrunt omslag med fluorescens

H334A är ovanligast och har bara observerats enligt tabell 3.

Tabell 3: Förekomsten av H334A.

TS	Cyl	Kn-tusental	Kn + RT
1	II	19	
2	I		
3	II		
4	I		
5	II		
6	I		
7	II	01, 03	
8	I	17–20	17

Kombination H334AI kn + RT och tripplar finns vid kn 17-tusen.

Observera att kn 19-tusen finns i både H33AI och H334AII. Det har skapat en del förvillelse. Det är enkelt att skilja på inlagorna från de två cylindrarna när de har cylindersiffror. Tyvärr är det vilket påpekas i Atlas Häfteshandbok mycket svårt att särskilja häften utan cylindersiffror.

Om man har ett häfte H334A med enkelt kn från 03-tusen bör man ganska säkert kunna säga att det är H334AII, men för ett häfte H334A med kn runt 19-tusen kan det vara H334A eller H334B. Här presenteras en enkel metod för att särskilja häften H334AI och H334AII som har kontrollnummer.

För H334AI har jag 12 häften från alla tusental i intervallet 17–20-tusen och hälften av dem har också cylindersiffror så att de säkert kan fastställas vara H334AI. Deras kn sitter cirka 3,5 mm från bild medan för H334AII sitter kn vid 19-tusen cirka 4,5 mm från bild.

Metoden kan då sammanfattas

1. Om ett H334A har ett kn 01- eller 03-tusen så är det H334AII.
2. Om ett H334A har ett kn i intervallet 17–20-tusen och
 - a. kn sitter cirka 3,5 mm från bild så är det H334AI
 - b. kn sitter cirka 4,5 mm från bild så är det H334AII
3. Rapportera till Sven Erik Mattsson, SvenErik.B.Mattsson@gmail.com

Appendix – Att räkna rester för H334

Decimal del	Rest
x.00000	0
x.05888	1
x.11746	2
x.17647	3
x.23529	4
x.29411	5
x.35294	6
x.41176	7
x.47058	8
x.52941	9
x.58823	10
x.64705	11
x.70588	12
x.76470	13
x.82352	14
x.88235	15
x.94117	16

I detta avsnitt går beräkning av rester för H334 igenom i mer detalj. Ett band på tryckcylindern omfattar 17 inlagor. Man sätter kn på var tionde inlaga, vilket gör att på en sekvens av 17 kn så får alla de sjutton inlagorna ett kn en gång. Sedan upprepas sekvensen. Då vi är intresserade av var en inlaga kommer i en sekvens så vill vi plocka bort alla hela 17-sekvenser. Detta görs genom att beräkna rest vid division med 17. Ett enkelt sätt att göra detta är att använda en kalkylator (en klassisk räknare eller den i smartphonen) och dividera kn med 17 och se vad decimal delen blir. Man kan sedan ta decimaldelen och multiplicera den med 17 och närmsta heltal är resten. Man kan också använda vidstående tabell.

För H334 anges rest för inlagan med cyls 2. Om vi räknar rest för inlaga med cyls 1 fana skall vi subtrahera resultatet med 6 (eller addera 11) för att få resten för inlaga med cyls 2. För inlaga med cyls 1 fot skall vi subtrahera resultatet med 11 (eller addera 6) för att få resten för inlaga med cyls 2.

För att göra det väldigt enkelt ger tabell 4 rester för alla kombinationer av kn-cyls för alla tryckserier i både i decimalform och heltalsform. Det är inte så svårt att bestämma från vilken cylinder en inlaga med cyls kommer ifrån, men Tabell 4 ger en ytterligare möjlighet att kontrollera att så är fallet. Om ert häfte ligger utanför givet intervall för TS så ber jag om en rapport. Se nedan för kontaktinformation

Tabell 4: Kn rester för alla kombinationer av kn-cyls och TS i både decimalform och heltalsform.

TS	Cyl	Lägsta och högsta kända kn	Kn-rester för c 2		Kn-rester för c 1 fana		Kn-rester för c 1 fot	
			decimaldel	rest	decimaldel	rest	decimaldel	rest
1	II	60490–30889	x.235→x.882	4→15	x.882→x.529	15→9	x.588→x.235	10→4
2	I	32247–97357	x.882	15	x.529	9	x.235	4
3	II	05013–79099	x.529	9	x.176	3	x.882	15
4	I	79671–52867	x.529→x.176	9→3	x.176→x.823	3→14	x.882→x.529	15→9
5	II	62557–29834	x.176→x.823	3→14	x.823→	14→8	x.529→x.176	9→3
6	I	54754–29684	x.470→x.117	8→2	x.117→x.764	2→13	x.823→x.470	14→8
7	II	37804–03458	x.117→x.764	2→13	x.764→x.411	13→7	x.470→x.117	8→2
8	I	17721–20122	x.764	13	x.411	7	x.117	2